

MS-C2104 Tilastollisen analyysin perusteet

Tentti 6.5.2014/Virtanen

Kirjoita selvästi jokaiseen koepaperiin alla mainitussa järjestyksessä:

- MS-C2104 TAP 6.5.2014
- opiskelijanumero + kirjain
- TEKSTATEN sukunimi ja kaikki etunimet
- koulutusohjelma/tutkinto-ohjelma/kandidaattiohjelma ja vuosikurssi
- mahdolliset entiset nimet ja koulutusohjelmat
- nimikirjoitus

OHJEITA

- Tehtäviä on 5 kpl.**
- Yhden tehtävistä saa korvata kevään 2014 harjoitustyöllä.**
Korvattava tehtävä on ilmaistava vastauspaperissa selvästi kokonaislukuna.
- Vastaa lyhyesti ja ytimekkäästi, mutta esitä niin paljon perusteluita, että vastauksestasi saa selville mitä ja miksi olet tehnyt.**
- Tentissä saa käyttää laskinta ja Lainisen tai Mellinin kaava- ja taulukko-kokoelmaa.**

- 20 ranskan opettajaa osallistui neljän viikon kurssille, jonka tavoitteena oli puhetaidon parantaminen. Opettajien puhetaito mitattiin ennen kurssia ja kurssin jälkeen kokeella, jossa maksimipistemääränä oli 36 pistettä.

Tulokset (koepisteet) kokeista ennen ja jälkeen kurssin on annettu alla (korkeampi pistemäärä osoittaa parempaa puhetaitoa).

CASE	ENNEN	JALKEEN
1	32	34
2	31	31
3	29	32
4	10	15
5	30	33
6	33	35
7	22	24
8	25	28
9	32	29
10	20	24
11	30	34
12	20	24
13	24	27
14	24	25
15	31	30
16	30	33
17	15	19
18	32	34
19	23	26
20	23	25

Haasteenasi on testata 1 %:n merkitsevyystasoa käyttäen nollahypoteesia H_0 , jonka mukaan opettajien puhetaito ei ole (keskimäärin) parantunut kurssin aikana, kun vaihtoehtoisena hypoteesinä on, että puhetaito on parantunut.

Alla on annettu yllä esitettyyn ongelmaan liittyen kaksi Statistix-ohjelman tulostusta.

Tulostus 1.1:

TWO-SAMPLE T TESTS FOR JALKEEN VS ENNEN				
VARIABLE	MEAN	SAMPLE SIZE	S.D.	S.E.
JALKEEN	28.100	20	5.4183	1.2116
ENNEN	25.800	20	6.3046	1.4097
DIFFERENCE	2.3000			
NULL HYPOTHESIS: DIFFERENCE = 0				
ALTERNATIVE HYP: DIFFERENCE <> 0				
ASSUMPTION	T	DF	P	95% CI FOR DIFFERENCE
EQUAL VARIANCES	1.24	38	0.2236	(-1.4630, 6.0630)
UNEQUAL VARIANCES	1.24	37.2	0.2237	(-1.4658, 6.0658)
TESTS FOR EQUALITY OF VARIANCES	F	NUM DF	DEN DF	P
	1.35	19	19	0.2577
CASES INCLUDED 40 MISSING CASES 0				

Tulostus 1.2:

PAIRED T TEST FOR JALKEEN - ENNEN	
NULL HYPOTHESIS: DIFFERENCE = 0	
ALTERNATIVE HYP: DIFFERENCE <> 0	
MEAN	2.3000
STD ERROR	0.4236
LO 95% CI	1.4133
UP 95% CI	3.1867
T	5.43
DF	19
P	0.0000
CASES INCLUDED 20 MISSING CASES 0	

Tehtävät:

- Tulostuksessa 1.1 on sovellettu t -testiä (josta on esitetty kaksi versiota) ja F -testiä. Esittele testit: Kerro mitä on testattu ja mitkä olivat testien tulokset.
- Tulostuksessa 1.2 on sovellettu t -testiä. Esittele testi: Kerro mitä on testattu ja mikä oli testin tulos.
- Vain toinen tulostuksissa 1.1 ja 1.2 sovelletuista t -testeistä sopii tehtävän tilanteeseen. Kumpi? Perustele valintasi.

2. Kokeessa verrattiin kolmean automerkin A, B ja C bensiinin kulutusta.

Koejärjestely oli seuraava: 20 koeajajaa jaettiin satunnaisesti kolmeen ryhmään siten, että ajajista 7 sai ajettavakseen merkin A auton, ajajista 7 sai ajettavakseen merkin B auton ja ajajista 6 sai ajettavakseen merkin C auton. Kaikilla autoilla ajettiin sama matka pyrkien käyttämään samaa nopeutta ja autojen bensiinin kulutukset (maili/gallona) rekisteröitiin.

Tulokset kokeesta on annettu alla.

A	B	C
22.2	24.6	22.7
19.9	23.1	21.9
20.3	22	23.2
21.4	23.5	24.1
21.2	23.6	22.1
21	22.1	23.4
20.3	23.5	M

Koetulosten perusteella haluttiin selvittää onko automerkillä vaikutusta bensiinin kulutukseen.

Statistix-tulostukset tehdyistä tilastollisista analyyseista on annettu alla.

Huomautus:

Painovirhepoholainen halusi estää vastaamisen ja korvasi osan tulostuksen 2.1 luvuista kysymysmerkeillä.

Poholainen ei kuitenkaan tiennyt, että osaat määrätä puuttuvat luvut.

Puuttuvat luvut ovat ryhmien välistä vaihtelua kuvaava neliösumma, osa vapausasteista, keskineliöt (MS) sekä F -testisuureen arvo.

Tulostus 2.1:

ONE-WAY AOV FOR: A B C					
SOURCE	DF	SS	MS	F	P
BETWEEN	??	???????	???????	?????	0.0002
WITHIN	??	12.1800	???????		
TOTAL	19	33.7295			

	CHI-SQ	DF	P
BARTLETT'S TEST OF EQUAL VARIANCES	0.11	2	0.9464

COCHRAN'S Q	0.3853
LARGEST VAR / SMALLEST VAR	1.3191

COMPONENT OF VARIANCE FOR BETWEEN GROUPS	1.51252
EFFECTIVE CELL SIZE	6.7

VARIABLE	MEAN	SAMPLE SIZE	GROUP STD DEV
A	20.900	7	0.7916
B	23.200	7	0.9092
C	22.900	6	0.8319
TOTAL	22.305	20	0.8464

CASES INCLUDED	20	MISSING CASES	1
----------------	----	---------------	---

Tulostus 2.2:

BONFERRONI COMPARISON OF MEANS		
VARIABLE	MEAN	HOMOGENEOUS GROUPS
B	23.200	I
C	22.900	I
A	20.900	.. I

THERE ARE 2 GROUPS IN WHICH THE MEANS ARE
NOT SIGNIFICANTLY DIFFERENT FROM ONE ANOTHER.

CRITICAL T VALUE 2.655 REJECTION LEVEL 0.050
STANDARD ERRORS AND CRITICAL VALUES OF DIFFERENCES
VARY BETWEEN COMPARISONS BECAUSE OF UNEQUAL SAMPLE SIZES.

Tehtävät:

- Mitä tilastollista menetelmää on käytetty?
Kuvaa käytetyn menetelmän tavoitteita lyhyesti.
- Mikä on menetelmällä testattu nollahypoteesi?
Mikä on vaihtoehtoinen hypoteesi?
- Mikä on tulostuksessa 2.1 mainitun Bartlettin testin rooli menetelmän soveltamisessa.
- Laske tulostuksen 2.1 puuttuvat luvut.
- Tee johtopäätökset tulostuksesta 2.1.
- Tee johtopäätökset tulostuksesta 2.2.

3. Tutkimuksessa haluttiin verrata viiden erilaisen lannoiteaineseoksen vaikutus viiden maissilajin satoon. Kokeessa jokaista lannoiteaine-maissilajike yhdistelmää (25 kpl) kokeiltiin 6:lla peltoalalla.

Koetulosten perusteella haluttiin selvittää millaisia vaikutuksia lannoiteaineseoksella ja lajikkeella on maissin satoon.

Statistix-tulostus tehdystä tilastollisesta analyysistä on annettu alla.

Huomautus:

Painovirhepahalainen halusi estää vastaamisen ja korvasi osan tulostuksen 3.1 luvuista kysymysmerkeillä.

Pahalainen ei kuitenkaan tiennyt, että osaat määrätä puuttuvat luvut.

Puuttuvat luvut ovat *jäännöseliösumma*, *osa vapausasteista*, *keskineliöistä* (MS) ja *F-testisuureiden arvoista*.

Tulostus 3.1:

ANALYSIS OF VARIANCE TABLE FOR SATO					
SOURCE	DF	SS	MS	F	P
LANNOITE (A)	??	807.667	???????	?????	0.0000
LAIJKE (B)	??	3003.47	???????	?????	0.0000
A*B	??	221.200	13.8250	0.84	0.6374
RESIDUAL	125	???????	???????		
TOTAL	149	6087.33			

Tehtävät:

- (a) Mitä tilastollista menetelmää on käytetty?
Kuvaa käytetyn menetelmän tavoitteita lyhyesti.
- (b) Mitkä ovat menetelmällä testatut nollahypoteesit?
- (c) Laske tulostuksen 3.1 puuttuvat luvut.
- (e) Tee johtopäätökset tulostuksesta 3.1.

4. Kulutusmenojen tutkimuksessa yksityiset kulutusmenot jaetaan useaan eri osaan, joista yksi on kulutusmenot alkoholiin. Talousteorian mukaan alkoholin kulutus riippuu alkoholin hinnasta ja kokonaiskulutusmenoista.

Alla on estimointitulokset regressiomallista

$$LQ1C_i = \beta_0 + \beta_1 LR1C_i + \beta_2 LQTOTAL_i + \varepsilon_i$$

jossa

LQ1C = Alkoholin kokonaiskulutusmenot (kiinteisiin hintoihin)

LR1C = Alkoholin reaalihintaindeksi

LQTOTAL = Kokonaiskulutusmenot (kiinteisiin hintoihin)

Havaintoina oli Suomea koskevat tiedot vuosilta 1950-1981 (32 vuotta).

Huomautus:

Painovirhepoholainen halusi estää vastaamisen ja korvasi osan tulostuksen 4.1 luvuista kysymysmerkeillä.

Poholainen ei kuitenkaan tiennyt, että osat määrätä puuttuvat luvut.

Puuttuvat luvut ovat *jäännöseliösumma*, *kaikkien neliösummien vapausasteet* ja *keskineliöt* (MS), *selityaste* sekä *F-testisuureen arvo*.

Tulostus 4.1:

UNWEIGHTED LEAST SQUARES LINEAR REGRESSION OF LQ1C						
PREDICTOR VARIABLES	COEFFICIENT	STD ERROR	STUDENT'S T	P	VIF	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	
CONSTANT	-2.47490	2.08702	-1.19	0.2453		
LR1C	-1.07549	0.39199	-2.74	0.0103	1.1	
LQTOTAL	1.39033	0.05395	25.77	0.0000	1.1	
R-SQUARED		??????				
RESID. MEAN SQUARE (MSE)		0.01116				
STANDARD DEVIATION		0.10563				
SOURCE	DF	SS	MS	F	P	
-----	-----	-----	-----	-----	-----	
REGRESSION	??	9.25113	???????	???????	0.0000	
RESIDUAL	??	???????	???????			
TOTAL	??	9.57471				
CASES INCLUDED 32 MISSING CASES 0						

Tehtävät:

- (a) Mitä tilastollista menetelmää on käytetty?
Kuvaa käytetyn menetelmän tavoitteita lyhyesti.
- (b) Laske tulostuksen 4.1 puuttuvat luvut.
- (c) Mitä johtopäätöksiä voit tehdä tulostuksen *F*-testistä?
- (d) Mitä johtopäätöksiä voit tehdä tulostuksen *t*-testeistä?
- (e) Tulkitse hintamuuttujan LR1C ja LQTOTAL regressiokertoimet.
- (f) Onko multikollinearisuus ollut estimoinnissa ongelma?

5. Tehtävässä 5 tutkitaan tehtävässä 4 estimoidun mallin residuaaleja. Huomaa, että tehtävä 5 voidaan ratkaista, vaikka ei olisi ratkaissut tehtävää 4.

Tehtävät:

- (a) Tulostus 5.1 esittää tehtävässä 4 estimoidun regressiomallin residuaalien rankit plot -kuviota. Siihen liittyvä Wilkin ja Shapiron testisuureen arvoa vastaava *p*-arvo on 0.043.
Kerro mitä on testattu ja mitä johtopäätöksiä testin tuloksesta voi tehdä.
- (b) Tulostus 5.2 esittää tehtävässä 4 estimoidun regressiomallin residuaaleista määrättyä Durbinin ja Watsonin testisuureen arvoa.
Kerro mitä on testattu ja mitä johtopäätöksiä testin tuloksesta voi tehdä.

- (c) Tulostus 5.3 esittää tehtävässä 4 estimoidun regressiomallin residuaaleille estimoitua apuregressiota

$$e_i^2 = \alpha_0 + \alpha_1 \hat{y}_i + \delta_i$$

jossa

e_i = tehtävän 4 estimoidun regressiomallin residuaali

$\hat{y}_i$ = tehtävän 4 estimoidun regressiomallin sovite

Apuregression selitysteesta R^2 voidaan laskea χ^2 -testisuure

$$\chi^2 = nR^2$$

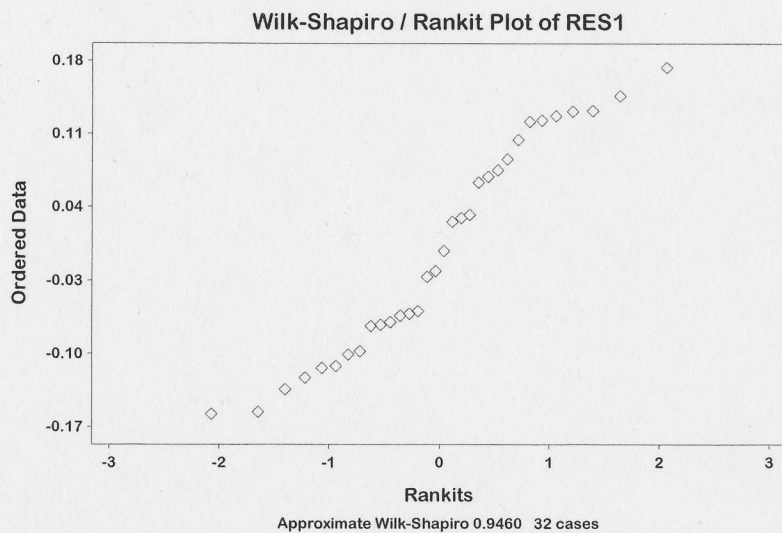
jossa n on apuregression havaintojen lukumäärä. Nollahypoteesin (kerro mikä on nollahypoteesina) pätiessä

$$\chi^2 \sim \chi^2(1)$$

Tee testi ja kerro mitä tällöin testataan ja mitä johtopäätöksiä testin tuloksesta voidaan tehdä. Vinkki: $P(\chi^2(1) > 32 \cdot 0.2064) = 0.01$.

- (d) Mitä sanoisit tehtävän 4 regressiomallin hyvyydestä tämän tehtävän kohdissa (a), (b) ja (c) saatujen tulosten perusteella?

Tulostus 5.1:

Tulostus 5.2:

DURBIN-WATSON TEST FOR AUTOCORRELATION

DURBIN-WATSON STATISTIC 0.2367

P-VALUES, USING DURBIN-WATSON'S BETA APPROXIMATION:

P (POSITIVE CORR) = 0.0000, P (NEGATIVE CORR) = 1.0000

EXPECTED VALUE OF DURBIN-WATSON STATISTIC 2.1043

EXACT VARIANCE OF DURBIN-WATSON STATISTIC 0.11539

CASES INCLUDED 32 MISSING CASES 0

Tulostus 5.3:

UNWEIGHTED LEAST SQUARES LINEAR REGRESSION OF RES1SQRD

PREDICTOR VARIABLES	COEFF	STD ERROR	STUDENT'S T	P
CONSTANT	0.05842	0.01734	3.37	0.0021
FIT1	-0.00679	0.00243	-2.79	0.0090

R-SQUARED 0.2064 RESID. MEAN SQUARE (MSE) 5.460E-05
 ADJUSTED R-SQUARED 0.1799
 STANDARD DEVIATION 0.00739

SOURCE	DF	SS	MS	F	P
REGRESSION	1	4.260E-04	4.260E-04	7.80	0.0090
RESIDUAL	30	0.00164	5.460E-05		
TOTAL	31	0.00206			

CASES INCLUDED 32 MISSING CASES 0